

УДК: 004.942:351+354 (494)
JEL Classification: H70, M54
doi: 10.31767/nasoa.3.2019.13

В. М. СЕМЯНОВСЬКИЙ,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри економіко-математичних дисциплін
та інформаційних технологій,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
E-mail: vadimc@i.ua,
ResearcherID: X-9595-2018,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5363-6446>

“Барометр проблем” як інструмент співпраці громади, влади і бізнесу: досвід Швейцарії

В статті висвітлено європейські інструменти співпраці влади, громади та бізнесу на прикладі “Барометра тривог” Швейцарської Конфедерації. На цій основі обґрунтовано доцільність впровадження системи українського “Барометра проблем” для вирішення питань співпраці влади, громади та бізнесу на засадах партисипативного управління, підвищення ефективності діяльності владних структур та громадянського суспільства з метою поступового вирішення складних суспільних проблем. На основі даних Київського міжнародного інституту соціології за 2014–2019 рр. автором створено “Барометр проблем” для України.

Ключові слова: громадянське суспільство, партисипативне управління, співпраця, громада, влада, бізнес, “Барометр тривог”, “Барометр проблем”.

В. Н. СЕМЯНОВСКИЙ,
кандидат физико-математических наук,
доцент кафедры экономико-математических дисциплин
и информационных технологий,
Национальная академия статистики, учета и аудита

“Барометр проблем” как инструмент сотрудничества общества, власти и бизнеса: опыт Швейцарии

В статье отражены европейские инструменты сотрудничества власти, общества и бизнеса на примере швейцарского “Барометра тревог”. На этой основе обоснована целесообразность внедрения системы украинского “Барометра проблем” для решения проблем сотрудничества власти, общества и бизнеса на принципах партисипативного управления, повышения эффективности деятельности властных структур и гражданского общества с целью постепенного решения сложных общественных проблем. На основе данных Киевского международного института социологии за 2014–2019 годы автором создан “Барометр проблем” для Украины.

Ключевые слова: гражданское общество, партисипативное управление, сотрудничество, община, власть, бизнес, “Барометр тревог”, “Барометр проблем”.

V. SEMIANOVSKIY,
PhD (Phys. & Math.),

Associated Professor of Department for Econometric Disciplines
and Information Technologies,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit

“Problem Barometer” as a tool for cooperation of the Society, Power and Business: Switzerland’s experience

The objective of the study is to substantiate the need for introducing “Problem barometer” to address the problems of power-community-business cooperation on the participative management principles, enhance the performance of power offices and the civil society, for gradual settlement of difficult problems arising in contemporary society. The working task is to highlight European instruments for the power-community-business cooperation by the Swiss example and substantiate the possibilities of adapting this practice in Ukraine.

The cooperation triangle “Community – Power – Business” is built. An extensive review of “Swiss worry” barometer is given. Using this Swiss practice and data from Kyiv International Institute of Sociology for 2014–2019, “Problem barometer” for Ukrainian is constructed. The public concerns measured by this barometer cover war in the east of Ukraine, life standards, economic situation, security in Ukraine, crime, political situation, relations with Russia, environmental problems, renaissance of the Ukrainian nation, relations with EU, annexation of Crimea, international relations, interethnic relations, other. The options “hard to say” and “refuse to answer” are also included.

It is stressed that for political parties or deputies Ukrainian “Problem barometer” signals what social problems should come in their focus in time of the cadence. For public institutions “barometer” shows what social problems call for solutions with the government’s involvement. The “barometer” indicators are also important for the business, especially the socially oriented one. For voters “barometer” indicates whether a deputy or a public official is concerned with the needs of the population or his own needs (or needs of party sponsors). This determines the citizens’ trust in the respective institutions. The conclusion is made that the proposed “Problem barometer” (built by analogy with “Swiss barometer”) is an instrument for streamlining the community-power-business cooperation, which makes it more effective.

Keywords: *civil society, participative management, cooperation, community, power, business, “Worry Barometer”, “Problem Barometer”.*

*Для володаря немає нічого гіршого,
ніж перестати чути свій народ.
Жак Сегела*

Постановка проблеми. Головними суб’єктами діяльності та взаємодії у державі є громадянське суспільство (Громада), Влада та Бізнес, тому проблема їх співпраці була актуальною у всі часи. Вона особливо загострилась у сучасному світі у зв’язку з глобалізацією та ускладненням усіх процесів як на загальному, так і на локальному рівні. В європейській практиці ця проблема вирішується через використання підходу під назвою «партисипативне управління» (Participative Management), спрямованого на забезпечення спільної участі усіх суб’єктів в управлінні системою. Важливою складовою проблеми співпраці є визначення і вибір напрямів співпраці та формулювання відповідних цілей, що є особливо актуальним для сучасної України. Одним із технологічних засобів її розв’язання може бути використання українського “Барометра проблем”, на кшталт так званого “Барометра тривоги” Швейцарської Конфедерації.

Аналіз останніх досліджень. Партисипативне управління вже досить широко використовуються у бізнес-середовищі. Пов’язані з ним теоретичні та практичні питання широко обговорювались у вітчизняній та закордонній літературі. Питання співпраці Влади та Бізнесу з інституціями громадянського суспільства докладно аналізуються за кордоном і в Україні [1]. Цієї тематиці присвятили свої наукові праці такі фахівці

як М. Ali, Т. Davis, Р. Benoliel, М. Pardo del Val та інші. Дедалі більшу увагу їй приділяють і вітчизняні фахівці: В. Бакуменко, М. Баран, В. Білорус, В. Гордієнко, В. Мартиненко, Л. Усаченко, І. Рудяк, Н. Липовська, О. Оболенський, Ю. Шаров. Але проблема визначення головних напрямів співпраці на основі громадської думки все ще залишається недостатньо дослідженою.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності впровадження системи українського “Барометра проблем” для вирішення складних питань співпраці Влади, Громади та Бізнесу на засадах партисипативного управління. Завдання дослідження – висвітлення європейських систем співпраці Влади, Громади та Бізнесу на прикладі Швейцарії.

Викладення основного матеріалу дослідження. Проблема ефективної співпраці у трикутнику “Громада – Влада – Бізнес” (рис.1) є важливою для будь-якої країни.

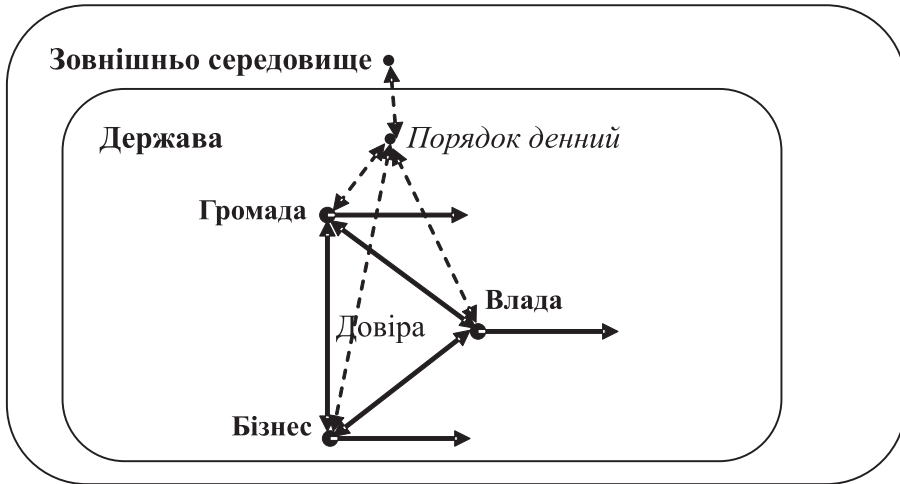

Рис. 1. Трикутник співпраці “Громада – Влада – Бізнес”.

Джерело: розроблено і побудовано автором

При цьому кожний кут трикутника є багатофункціональною та багатокомпонентною системою.

Громада – громадянське суспільство, яке, за даними Державної служби статистики [2], складається з великої кількості різних суб’єктів (окремі люди, громадські об’єднання, громадські організації, некомерційні організації, консультативно-дорадчі організації та ін.).

Влада – суб’єкти державного та місцевого управління, які поділяються на законодавчу (Верховна Рада України), виконавчу (Кабінет Міністрів України, Президент, обласні державні адміністрації, районні державні адміністрації та ін.), судову та СМІ (четверта влада). Діючі особи Влади – державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування [3].

Бізнес – малі, середні, великі підприємства та різні посередницькі структури. Діючі особи Бізнесу – приватні підприємці, “місцеві барони”, олігархи (великий бізнес) та ін. В Україні дуже велика тіньова економіка, тому маємо значну складову “сірого” та “чорного” бізнесу.

Довіра є важливим чинником співпраці між різними структурами суспільства в будь-якій сфері.

Головні суб’єкти зовнішнього впливу на Україну – США, Європа та Росія, які керуються власним порядком денним. Це актуалізує проблему створення Україною власного порядку денного та його захисту від зовнішніх впливів.

Співпраця, співробітництво, участь. Участь однієї сторони у діяльності другої пов’язана з різним рівнем суб’єктності сторін. Основою співробітництва сторін є визначення спільних цілей, поділ праці та взаємна довіра. Для визначення таких

цілей сторони повинні спочатку з'ясувати проблеми, що є пріоритетними для всього суспільства, а також очікування суспільства щодо їх вирішення. Співпраця означає партнерські відносини між незалежними сторонами, спільну діяльність або значну участь однієї сторони у діяльності іншої, яка спрямована на досягнення спільної мети (вирішення соціально значимої проблеми) шляхом обміну знаннями, технологіями та ресурсами. В умовах глобальної конкуренції за обмежені ресурси сторони – учасники співпраці можуть отримати більше ресурсів і, відповідно, кращий результат за менший відрізок часу.

Прийняття публічних рішень та їх реалізація при співпраці громадянського суспільства з державними та бізнес-інституціями має складний характер. Врахування структури та функцій кожної зі сторін потребує ретельних досліджень. Основою для початкової взаємодії є визначення спільного порядку денного, соціально важливих цілей та розподіл завдань між учасниками спільної діяльності. Відомим технологічним засобом першого етапу співпраці є так званий швейцарський “Барометр тривоги”, який може служити прикладом для створення українського “Барометра” проблем.

“Барометр тривоги” (Worry Barometer). Ось уже чверть століття в Швейцарії публікується так званий “Барометр тривоги” – свого роду моментальний знімок настроїв швейцарців. Він є самим відомим в Швейцарії соціометричним інструментом висвітлення та аналізу проблем суспільства [4].

Щорічний рейтинг проблем і тривог громадян Швейцарської Конфедерації є найважливішим орієнтиром для громадських діячів, громадянського суспільства в цілому, а також для політиків, бізнесменів та ін. Готує і випускає його швейцарський банк Credit Suisse. Особливого значення він набуває напередодні важливих політичних подій, наприклад парламентських виборів. Чергові парламентські вибори в Швейцарії намічені на жовтень 2019 року.

На рис. 2 представлено динаміку шести головних проблем Швейцарії: 1) пенсійне забезпечення; 2) охорона здоров'я; 3) іноземці; 4) біженці, шукачі притулку; 5) захист навколишнього середовища; 6) безробіття.

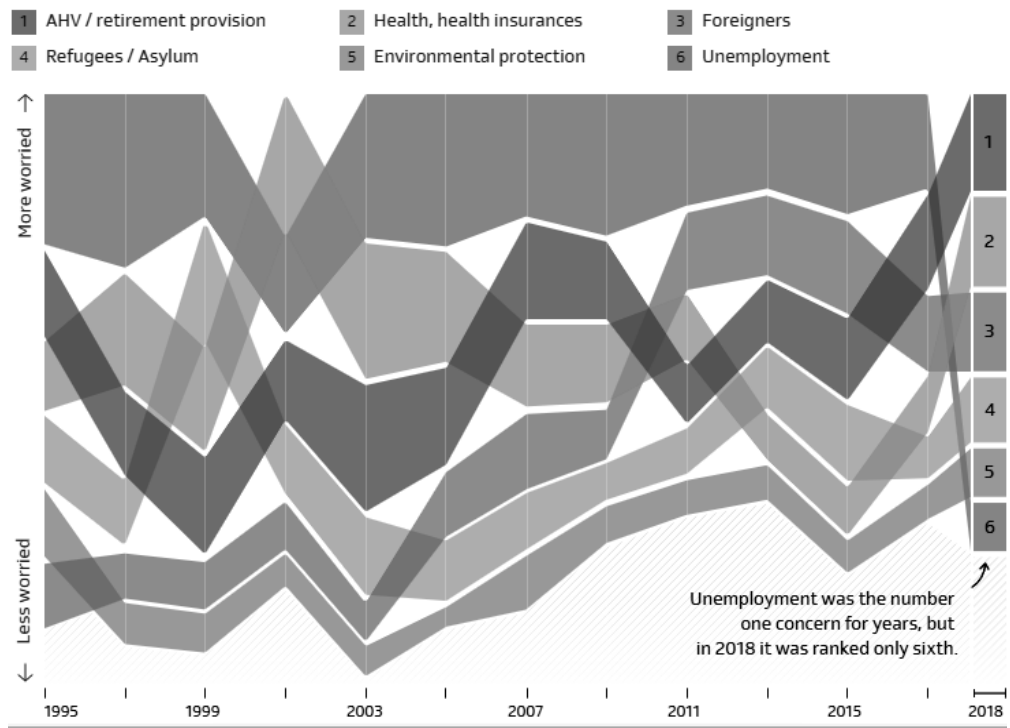

Рис. 2. Барометр тривоги (Worry Barometer – 2018)

Джерело: [4]

Барометр являє собою складний та інформативний графік. Він показує еволюцію пріоритетів швейцарців щодо їх основних проблем. Чим вище і ширше стає “потік” на графіку, тим частіше відповідна проблематика згадувалася швейцарцями в переліку основних проблем і джерел головних тривог. Динаміка еволюції показників барометра чітко показує, як змінювалися настрої швейцарців за останні чверть століття.

Барометр дозволяє відповісти на питання про те, як виникають проблеми, як вони пов’язані одна з одною, яку роль відіграє політика. Проблеми – це явище складне та багатоаспектне. Зрозуміло, що будь-яка проблема має декілька джерел: на динаміку її загострення, крім суто внутрішніх чинників, впливають значні зміни зовнішнього середовища, глобальні фінансові, військові та інші кризи.

Ступінь тривожності громадян зростає і в міру того, як політики, намагаючись знайти вирішення актуальних проблем, наприклад пенсійної, змушені все частіше відступати. Здається, що державні інституції, вирішивши пенсійну проблему для своїх службовців, не схильні нею займатися на рівні звичайних громадян. А органи місцевого самоврядування зазвичай не мають на це повноважень.

Нездатність політиків знайти задовільне рішення таких проблем як пенсійна неминуче приводить до зниження ступеня довіри суспільства до влади, і тоді проблема може бути вирішена шляхом народної законодавчої ініціативи.

Проект пенсійно-податкової реформи був запропонований на референдум і, скоріш за все, отримає підтримку. Реформа передбачає створення для всіх підприємств і комерційних компаній, як швейцарських, так і закордонних, рівних податкових умов; модернізацію швейцарського законодавства в податковій сфері відповідно до нових міжнародних податкових стандартів ОЕСР.

Ступінь серйозності проблеми залежить від стану економіки. Наприклад, на графіку щодо проблеми безробіття (рис. 3) видно, що в разі настання таких подій як фінансова криза економіка намагається реагувати на них, а люди починають побоюватися втратити роботу.

Перед кожним референдумом у Швейцарії науково-дослідницький інститут прикладної соціології (НДПС) [5] проводить на замовлення швейцарської громадської недержавної телерадіокомпанії SRG SSR опитування громадської думки.

Його результати є підсумком аналізу відповідей близько 6 тис. респондентів – мешканців усіх регіонів країни, які представляють всі мовні, культурні та громадські групи і прошарки. Отже, опитування може вважатися репрезентативним з точки зору наукових стандартів.

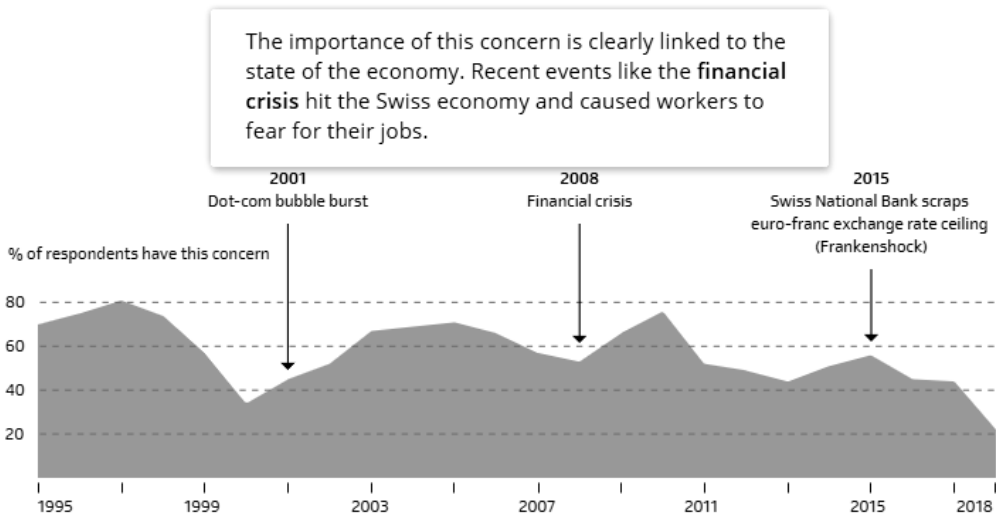

Рис. 3. Графік зміни показника безробіття та чинники, що на нього впливають (Worry Barometer – 2018)

Джерело: [4]

Загалом експерти НДПС відстежують 35 проблемних питань, які хвилюють виборців у Швейцарії. Як саме змінювалися пріоритети в рейтингу основних турбот і тривог виборців у Швейцарській Конфедерації починаючи з 1995 року, можна дізнатися з відповідного інтерактивного графіка. В рамках “розширеного барометра” відстежуються такі хвилюючі питання: 1) пенсійне забезпечення; 2) охорона здоров’я; 3) іноземці; 4) біженці; 5) шукачі притулку; 6) безробіття; 7) ЄС / взаємні відносини / інтеграція; 8) нова бідність; 9) державні фінанси; 10) зарплата; 11) транспортне сполучення; 12) расизм/ксенофобія; 13) соціальна захищеність; 14) інфляція; 15) особиста безпека; 16) (атомна) енергетика; 17) співіснування; 18) рівноправ’я; 19) система освіти; 20) безпека в Інтернеті/ІТ-шпигунство; 21) наркотики/алкоголь; 22) глобалізація; 23) тероризм/екстремізм; 24) сімейна політика / догляд за дітьми; 25) соціальне партнерство; 26) банківська криза; 27) перехід на цифрові носії / технологія / майбутнє ринку праці; 28) сільське господарство / ціни на молоко / субсидії фермерам; 29) релігійний фундаменталізм; 30) ослаблення прямої демократії; 31) економічне становище / високий курс швейцарського франка; 32) ціни на бензин і інше паливо; 33) криза євро; 34) реформа держави; 35) питання армії.

Згідно з останніми даними (2018 рік відносно 2017), більш тривожним стає питання особистої безпеки і менш тривожним – безпеки у Інтернеті. Особливе значення має питання довіри. Швейцарці демонструють високий рівень довіри до державних установ: 61% довіряють Федеральній раді, водночас як довіра до відповідної структури уряду в країнах ОЕСР становить у середньому 43%. Найбільше втратили (2018/2017) у рейтингу довіри Інтернет і безкоштовні газети (на 19 в. п.), а також ЄС (на 16 в. п.) і політичні партії (на 13 в. п.). Органи безпеки (поліція та армія), довіра до яких зростає на 14 в. п., є одними з найбільших переможців довіри. Поліція наразі займає перше місце серед установ за рівнем довіри – поряд із Федеральним верховним судом, який набрав 4 в. п.: обом установам довіряють 70% виборців.

Деяке занепокоєння щодо втрати роботи викликає цифровізація. Втім сучасна дискусія про зникнення робочих місць через цифровізацію мало впливає на настрої швейцарських виборців. У порівнянні з попереднім роком (2017) безробіття сприймається як проблема набагато меншим числом респондентів. Крім того, 75% швейцарців вважають малоймовірним, що їхня робота буде автоматизована протягом наступних 20 років за допомогою роботів, нових технологій або інтелектуального програмного забезпечення. В цілому, 85% респондентів вважають свою роботу дуже безпечною або більш безпечною.

“Розширений барометр” дозволяє також відстежувати, чому саме до Топ-6 потрапляють проблеми, що раніше вважались незначними, такі як проблема захисту навколишнього середовища, яка у 2006 році посідала лише десяте місце, а у 2018 – вже п’яте.

Тема захисту навколишнього середовища певний час “визрівала” в електоральному середовищі. На настрої швейцарців впливали публікації у СМІ, резонансні кліматичні події у світі та країні, зокрема посуха в Швейцарії влітку 2018 року. Напередодні важливих кантональних виборів на вулиці Швейцарії раптом вишли школярі з гаслами про захист навколишнього середовища. У підсумку “Зелені” та інші ліві сили зуміли завоювати додаткові депутатські крісла в кантональних парламентах. Навіть “партія банкірів” FDP (ліберали) також заговорила про захист клімату, відчувши вигідну передвиборчу тему.

“Барометр проблем”. На основі опитування громадян та даних соціологічних досліджень може бути складений “Барометр проблем” для України на загальнонаціональному та територіальному рівнях. Так, на основі даних Київського міжнародного інституту соціології [6] автором створено український “Барометр проблем” (рис. 4).

Для правильного спрямування діяльності будь-якої складної соціальної системи потрібен аналіз цілей, завдань і результатів такої діяльності. Для партій чи депутатів “барометр” показує, якими саме суспільними проблемами вони мають займатися під час своєї каденції. Для державних інституцій “барометр” показує, які суспільні проблеми потребують вирішення за участі держави. Показники “барометра” важливі також для бізнесу, особливо соціально спрямованого.

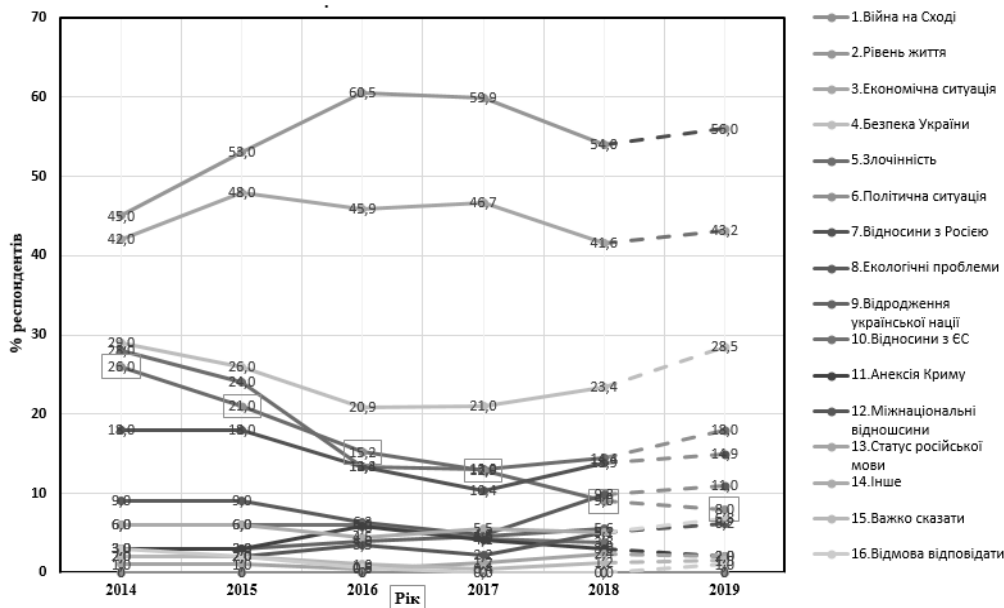

Рис. 4. Український “Барометр проблем”

Джерело: складено автором на основі даних Київського міжнародного інституту соціології [6]

Для виборця “барометр” служить показником спрямованості депутата та державного службовця на вирішення конкретних проблем населення або власних проблем (проблем спонсорів відповідних партій). Це формує рівень довіри громадян до відповідних інституцій.

Ідея візуалізації результатів статистичних та соціологічних досліджень не є новою. Можна навести багато прикладів створення візуальних систем представлення даних. Так, незалежна аналітична платформа VoxUkraine [7] систематично розраховує темп проведення економічних реформ в Україні (рис. 5) з використанням iMoPe – єдиного економічного індикатора темпу економічних реформ.

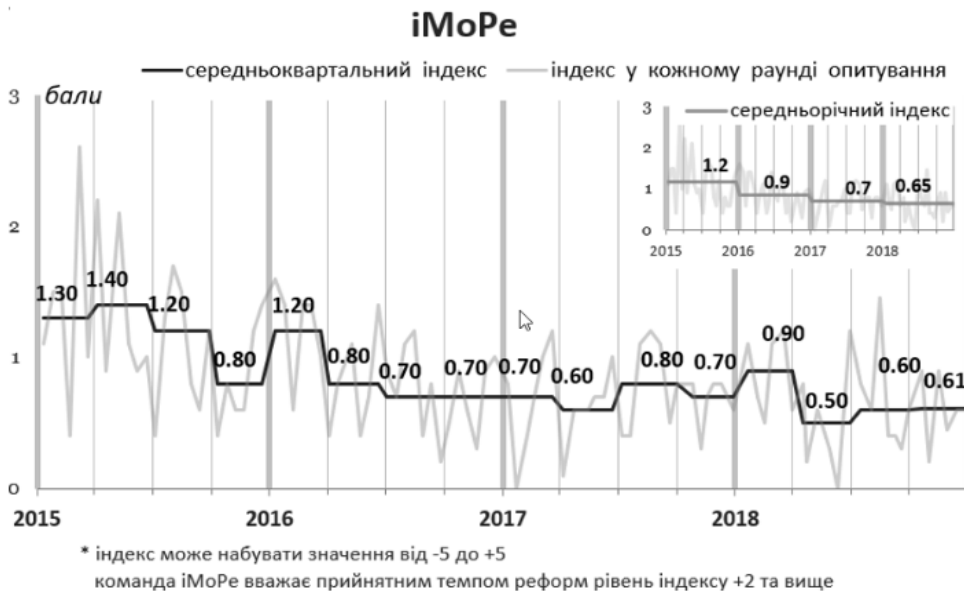

Рис. 5. Восьмий кварталний огляд економічних реформ

Джерело: VoxUkraine [7]

VoxUkraine досліджує також рейтинги ефективності міністерств, вивчає діяльність Верховної Ради України (DataVox) і депутатів за допомогою математичних методів (BigData), виконує фактчекінговий проєкт в Україні (VoxCheck), який викриває брехню та маніпуляції в заявах політиків тощо. Але економісти світового рівня, які працюють у VoxUkraine, швидко з'ясували, що експертиза навіть нобелівських лауреатів нікому не потрібна – ні Кабміну України, ні Верховній Раді України. Тому зараз їхня діяльність спрямована на підвищення рівня освіти та економічної дискусії в Україні.

Висновки та пропозиції. Позитивні досягнення та особливості європейського досвіду щодо використання “барометра тривоги” дозволяють обґрунтовано стверджувати про необхідність використання українського “барометра” для організації вирішення загальнонаціональних і місцевих проблем України спільними зусиллями Громади, Влади і Бізнесу. Тільки система спільного прийняття рішень та спільного їх виконання забезпечує постійний та якісний зворотний зв'язок людини і влади, який дійсно забезпечує реальні права і вільний розвиток людини згідно з її, а не бюрократичним розумінням. А вільний розвиток людини є головним ресурсом та рушійною силою сталого соціально-економічного розвитку суспільства.

Запропонований в роботі “Барометр проблем” (аналог швейцарського “Барометра тривоги”) дозволяє зробити співпрацю Громади, Влади та Бізнесу більш цілеспрямованою, а відтак і більш ефективною.

Перспективи подальших досліджень. Досвід виконання європейських стандартів співпраці громади і влади зараз використовується для започаткування “Барометра проблем” на рівні громадських рад при державних інституціях [15]. Успішне здійснення цього проєкту відкриває можливість для його поширення на інші сфери суспільного життя.

Подальші наукові роботи в цьому напрямі будуть пов'язані з необхідністю створення умов для всебічного розвитку соціологічних досліджень, оснований не тільки на думках експертів, а на найбільш важливих проблемах населення, системного впровадження барометра проблем на всіх кутах трикутника співпраці Громади, Влади та Бізнесу та поширення використання барометра для аналізу місцевих проблем і проблем особливих груп населення. В контексті “барометру” слід приділити увагу питанням узгодження цілей, принципів, методів і етапів співпраці Громади, Влади і Бізнесу. Для підвищення ефективності співпраці на основі барометра, необхідно поширити наукові дослідження у цієї царини та забезпечити її правове закріплення.

Наукові результати, подані у цій статті, отримано в межах виконання НДР з реєстраційним номером 0118U006677 (01.01.2019–31.12.2022).

Список використаних джерел

1. Семяновський В. М. Партисипативне управління як модель управління територіальними громадами // Статистика України. 2018. № 1. С. 47–51.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.06.2019).
3. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua> (дата звернення 10.06.2019)
4. What people in Switzerland worry about. By the SRF data team. URL: https://www.swissinfo.ch/eng/2019-elections_what-people-in-switzerland-worry-about/44997722 (access date 10.06.2019)
5. Офіційний сайт науково-дослідницького інституту прикладної соціології. Швейцарія. URL: <https://www.gfsbern.ch/de-ch/> (дата звернення 10.06.2019)
6. Офіційний сайт Київського міжнародного інституту соціології. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=background> (дата звернення 10.06.2019)
7. Офіційний сайт незалежної аналітичної платформи VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/uk/about-us/> (дата звернення 10.06.2019)
8. Система взаємодії влади та громади на основі європейських стандартів. Портал Координаційного комітету громадських рад України. URL: <https://kkgrua.com/forum/gromadskist-ukraini/8-cystema-vzaiemodii-vlady-ta-hromady-na-osnovi-ievropaiskykh-standartiv> (дата звернення 10.06.2019)

References

1. Semianovskiy V. M. (2019). Partysypatyvne upravlinnia yak model upravlinnia terytorialnymy hromadamy [Participative Management as a Model of Management of Territorial Communities]. *Statistika Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 1, 47–51 [in Ukrainian].
2. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official web-site of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access date 10.06.2019) [in Ukrainian].
3. Uriadovyi portal. Yedyniy veb-portal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy [Government portal. The only web-portal of executive bodies of Ukraine.]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua> (access date 10.06.2019) [in Ukrainian].
4. What people in Switzerland worry about. By the SRF data team. URL: https://www.swissinfo.ch/eng/2019-elections_what-people-in-switzerland-worry-about/44997722 (access date 10.06.2019)
5. The official web-site of the Research Institute for Applied Sociology. URL: <https://www.gfsbern.ch/de-ch> (access date 10.06.2019)
6. The official web-site of Kyiv International Institute for Sociology. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=background> (access date 10.06.2019) [in Ukrainian].
7. The official web-site of the Independent Analytical Platform VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/uk/about-us/> (access date 10.06.2019) [in Ukrainian].
8. Systema vzaiemodii vlady ta hromady na osnovi yevropeiskykh standartiv. Portal Koordynatsiinoho komitetu hromadskykh rad Ukrainy [The system of interaction of power and community based on European standards. Portal of the Coordinating Committee of Public Councils of Ukraine]. Retrieved from <https://kkgrua.com/forum/gromadskist-ukraini/8-cystema-vzaiemodii-vlady-ta-hromady-na-osnovi-ievropeiskykh-standartiv> (access date 10.06.2019) [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Семяновський В. М. “Барометр проблем” як інструмент співпраці громади, влади і бізнесу: досвід Швейцарії. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр.* 2019. № 3. С. 139–147. Doi: 10.31767/nasoa.3.2019.13.